

אמצעי ומטרה בעבודות הזבח

- א. עבודות הדם ועבודות הזבח
- ב. זריקה ושאר עבודות הדם
- ג. הגדרת העבודות על פי הלכותיהן
 1. שחיטה
 2. קבלה
 3. הולכה
 4. זריקה
 5. הקטרה
- ד. סיכום

א. עבודות הדם ועבודות הזבח

עבודות הזבח מונות חמש עבודות: שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה והקטרה. המקור בתורה של רוב העבודות מפורש בפסוק אחד:

וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַבֶּקֶר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְנָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר פָּתַח אֵהָל מוֹעֵד. (ויקרא א', ה)

"ושחט" – הרי שחיטה; "והקריבו" – הרי קבלת הדם; "ונרקו" – הרי זריקה; את עבודת ההולכה לומדת הגמרא (עיין זבחים ד ע"א) מלשון הפסוק "והקריבו" שמשמעו לשון קירוב¹, ומשם יש ללמוד שאף ההולכה עבודה היא. אמנם מכיוון שאין עבודה זו מפורשת בכתוב הגדרתה שונה משאר העבודות כפי שנראה להלן.

המקור לעבודת ההקטרה, שהיא עבודה שונה במהותה משאר העבודות, מופיע בפסוק בהמשך הפרשה (שם ט):

וְקָרְבוּ וּכְרָעוּ יָרְחָץ בְּמַיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵה אִשָּׁה רִיחַ גִּיחוֹחַ לַה'. (שם, ט)

ביחס למניין המצוות, נחלקו מוני המצוות: הרמב"ם לא מנה כלל את העבודות אלא מנה את סוגי הקרבנות (עיין עשה סג-סז וכן בהמשך). אמנם בה"ג שמנה את העבודות

1. ואף שניתן לבאר שהמילה באה מלשון הקרבה דהיינו עבודת הזריקה, כיוון שבהמשך הפסוק נכתבה הזריקה בפירוש, משמע שאין זו משמעות הלשון.

כמצוות חילק אותן לארבע מצוות שונות (קצ, קצא, קצג, קצד), כאשר את עבודת ההולכה הוא אינו מונה ביניהן, וראה להלן.

להגדרת "עבודה" יש מספר השלכות: מחשבת פיגול או נותר פוסלת את הקרבן דווקא בעבודות,² העובד עבודה בחוץ חייב,³ ועוד.

עבודות הקרבן מתחלקות לשניים: **עבודות הדם ועבודות האימורים**. עבודות הדם הברורות הן הקבלה, ההולכה והזריקה. עבודת האימורים היא ההקטרה. אמנם בעבודת השחיטה יש להסתפק האם היא עבודה מעבודות הדם או עבודה מעבודות האימורים. ונראה⁴ שבעבודת השחיטה ישנן שתי עבודות יחד: היא משמשת כתחילת עבודת הדם, וכעבודה מעבודות האימורים. עבודות הדם הגדרתן היא כ"מכפר" והן פועלות את הייעוד של הקרבן, ואילו עבודות האימורים הגדרתן היא כ"מתיר" והן מתירות את הבשר באכילה.⁵ יש מהראשונים⁶ שכתבו שדווקא בארבע העבודות יש צורך במחשבה (שש מחשבות הן: לשם זבח, לשם זובה, לשם השם, לשם אשים, לשם ריח, לשם ניחוח) אמנם בהקטרה אין צורך במחשבה. ואף שאר הראשונים⁷ שחלקו וסברו שגם בהקטרה יש צורך במחשבה – מודים שבהקטרה אין צורך במחשבה לשם בעלים (ונראה שלאותם ראשונים, בהקטרת קרבנות חטאת ואשם, אין צורך גם במחשבה לשם החטא). נראה שההבדל תלוי בהגדרות דלעיל – מכיוון שההקטרה אינה מכפרת, אין בה צורך במחשבות שיעודן הוא ה"כפרה" (לשם הבעלים ולשם החטא), וייתכן שאינה טעונה מחשבה כלל.

ב. זריקה ושאר עבודות הדם

בהגדרת עבודות הדם יש להסתפק האם מטרת העבודות להביא לזריקת הדם, וממילא כל עבודה כשלעצמה משמשת כ"הכשר זריקה", או שמא כל עבודה היא עבודה לעצמה הנעשית עם הדם. וביתר ביאור: האם ישנן חמש "עבודות הזבח" – שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה והקטרה, או שמא ישנן שתי "עבודות הזבח", הזריקה וההקטרה, ושאר העבודות משמשות כ"הכשר" לעבודות אלו (דהיינו השחיטה היא עבודה

2. עיין זבחים פרק א משנה ד.

3. בתנאי שהיא "גמר עבודה" – עיין רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ט ה"ו.

4. וראה להלן שהרי גם בה יש צורך בשש המחשבות.

5. "והאימורין מתיירין את הבשר לאדם" – רמב"ם פסולי המוקדשין יח, ז. אמנם עיין משנה למלך שם ועיין צ"ח ביצה כ ע"ב וראה להלן "הקטרה".

6. לחם משנה ומשנה למלך הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"א בדעת הרמב"ם שם, וכן כתב בתוספות רעק"א זבחים פ"ד מ"ו.

7. תוספות זבחים ב ע"א ד"ה כל. אמנם עיין פירוש רבנו הלל לספרי במדבר י"ח, א.

מעבודות הקרבן המובילה להקטרה, והקבלה וההולכה הן חלק מעבודות הדם המובילות לזריקתו). ונראה שנחלקו בכך הראשונים:

נחלקו הראשונים האם טמא שקיבל את דם הבהמה פוסל את הזבח בקבלתו או דווקא כשזרק את הדם. לשיטת הרמב"ם⁸ די בקבלת הטמא כדי לפסול את הזבח, אמנם הראב"ד סבור שהזבח נפסל רק אם נזרק הדם על ידי הטמא. ונראה שנחלקו במחלוקת שהובאה – לשיטת הראב"ד שאר עבודות הדם משמשות כ"הכשר זריקה", וממילא פוסלות את הדם שבו נעשתה העבודה, אך לא את הזבח כולו. אמנם לשיטת הרמב"ם גם עבודות הדם נחשבות כחלק מ"עבודות הזבח" ופוסלות אותו.

ג. הגדרת העבודות על פי פרטי הלכותיהן

1. שחיטה

כפי שהובא לעיל, עבודת השחיטה נלמדת מהפסוק "ושחט את בן הבקר לפני ה'", אמנם אם נשים לב נראה שישנו שוני בין היחס של הפסוק אל השחיטה לשאר העבודות. בניגוד לשאר העבודות שבהן התורה מדגישה את מבצע העבודה – "והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם", בעבודת השחיטה לא מוזכר המבצע – "ושחט את בן הבקר לפני ה'". גם השינוי בין לשון יחיד ללשון רבים מחדד הבדל זה⁹. נראה שניתן ללמוד מכאן שהגדרת עבודת השחיטה איננה לשחוט קרבן אלא שהקרבן יישחט.

נדגים יסוד זה במספר הלכות המיוחדות לשחיטה בניגוד לשאר העבודות:

ראשית, העבודה היחידה הכשרה בזר היא השחיטה. נראה שלפי ההגדרה שהגדרנו הדבר ברור, שהרי עיקר עבודת השחיטה היא התוצאה – שהקרבן יישחט.

נפקא מינה נוספת להגדרה זו אנו מוצאים לגבי מקום חובת שחיטת הקרבן. קדשי קלים עבודתם בתוך העזרה וקדשי קדשים עבודתם בצפון העזרה¹⁰. השוחט את

8. פסולי המוקדשין א', כח. אמנם בהסבר שיטת הרמב"ם ישנם שלש שיטות: הכסף משנה מסביר שהרמב"ם מודה לראב"ד (ומשמע מדבריו שסובר שמודה לגמרי לשיטת הראב"ד) ולא הזכיר כאן את הזריקה כיוון שסמך על דבריו בהלכות מעילה (ג, ג-ב) שם כתב בפירושו שיש צורך בזריקה, ב"ישועות מלכו" כתב שהרמב"ם מודה שיש צורך שהטמא יזרוק כדי לפסול את הזבח, אך לשיטת הרמב"ם כשקיבל הכשר וזרק הפסול לא נפסל הזבח, ואילו בערוך השולחן (העתידי קכד, יז-יח) מסביר את הרמב"ם כפשוטו שהקבלה היא הפוסלת, וכהסבר זה נקטנו בפנים.

9. ועיין רבנו בחיי ויקרא א', ה.

10. מעניין לציין שישנו הבדל בין החובה לעבוד בעזרה לבין החובה לעבוד בצפון. לגבי החובה לעבוד בצפון אנו משתמשים בכלל ההלכתי "רובו ככולו" אמנם לגבי החובה לעבוד בעזרה אין אומרים כלל זה (עיין פסולי המוקדשין א, יא-יב). נראה להסביר (וכן כתב בצפנת פענח תניינא

הקרבתן מחוץ למקום עבודתו – הקרבן פסול. לעומת זאת, כשהקרבתן נמצא במקומו הראוי אך השוחט נמצא מחוץ למקום העבודה – העבודה כשרה. ואילו בשאר העבודות גם העובד המבצע את העבודה חייב לעמוד במקום העבודה, ואם לאו – העבודה פסולה, כפי שכתב הרמב"ם:

היה עומד בדרום והושיט ידו לצפון ושחט שחיטתו כשירה.
היה עומד בדרום והושיט ידו וקיבל הדם בצפון, קבלתו פסולה.¹¹

(פסולי המוקדשין פ"א ה"ח-ט)

וכן כותב הרמב"ם לגבי קודשים קלים:

...וכן קדשים קלים שהיו בפנים ועמד חוץ לעזרה והכניס ידו לפנים ושחט
שחיטתו
שחט
הכניס ידו וקיבל קבלתו פסולה...¹²
(שם, הי"א-יב)

ראיה מעניינת נוספת ניתן להביא ליסוד זה מפסיקה מוקשה ברמב"ם. הרמב"ם פוסק:

תלה הבהמה ושחטה באויר העזרה פסולה, שנאמר "על ירך המזבח" עד שישחט
שישחט
הייתה הבהמה בארץ ונתלה ושחט והוא תלוי באויר, בקדשי קדשים
פסול, בקדשים קלים כשר.
(שם, הט"ז-יז)

מפשט לשון הרמב"ם משמע שכשתלה הבהמה בכל מקרה פסולה וכשתלה השוחט יש חילוק בין קדשי קדשים לקדשים קלים. אמנם, בגמרא בזבחים (כו ע"א) מפורש להיפך (שכשתלה ושחט יש חילוק בין קדשי קדשים לקדשים קלים)! מחמת קושייה זו נדחקו מפרשי הרמב"ם בביאורו¹³. אמנם בביאור סברת הרמב"ם (ללא התייחסות

עמוד 94) שלעניין עבודה בצפון כוונת התורה היא שהעובד יעמוד בצפון, ורובו ככולו, אמנם לעניין העבודה בעזרה כוונת התורה היא שלא יהיה מחוץ לעזרה, והדין של רובו ככולו לא מבטל את המיעוט שבחוץ.

11. בגמרא (זבחים מח ע"ב) למדים זאת מהפסוק (ויקרא א', יא) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה" אותו בצפון ואין שוחט בצפון הא מקבל – בצפון.

12. המקור לדין זה מבואר בגמרא (זבחים לב ע"ב): "ושחט את בן הבקר לפני ה' (ויקרא א', ה) – בן בקר לפני ה' ולא השוחט לפני ה'".

13. המרכבת המשנה כתב שהרמב"ם גורס בגמרא אחרת (ואכן בכתב יד ותיקן מופיע "בר מן תלה ושחט בקדשי קדשים קלים" וייתכן שתחילה היה כתוב "בקדשי קדשים ובקדשים קלים" ונשמטה המילה "קדשים" עקב טעות "הדומות", ולאחר מכן בשאר כתבי היד נשמטה המילה "קלים"), המהר"י קורקוס הסביר שבשני המקרים יש חילוק (החילוק בהלכה י"ז מתייחס גם להלכה ט"ז) והכסף משנה גרס בדברי הרמב"ם הפוך ("הייתה הבהמה בארץ ונתלה ושחט והוא

לסתירה מהגמרא) נראה שמכיוון שבשחיטה יש צורך שהבהמה תישחט ופעולת השוחט היא רק אמצעי, אין להחמיר בפסולים הנובעים ממצב השוחט יותר ממה שגזרה התורה בפירוש (והפסוק "על ירך המזבח" שממנו נלמד דין תלייה נאמר בקדשי קדשים). ואכן בעבודת הקבלה (ונראה שהוא הדין בשאר העבודות) פוסק הרמב"ם:

נתלה וקיבל הדם מצוואר בהמה המונחת בקרקע פסול, שאין דרך שירות בכך.

היה עומד בעזרה ותלה המזרק בידו וקיבל הדם באויר, או שהגביה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר, שאויר המקום כמקום. (שם, הי"ט-כ)

בהקשר זה חשוב לציין שהעבודה המקבילה לשחיטה בעוף – המליקה – שונה בהגדרתה מהשחיטה, ועיקרה הוא ציווי על פעולת העובד ולא על התוצאה, ולכן אינה כשירה אלא בכוהן (עיין רמב"ם פסולי המוקדשין פ"א הכ"ב, ובפ"ג הט"ו).

2. קבלה

עבודת הקבלה, כפי שהובא לעיל נלמדת מהפסוק "והקריבו בני אהרן את הדם". אמנם בהגדרתה ניתן לדון בשתי שאלות: ראשית יש להסתפק בספק הכללי שהובא לעיל, האם עבודת הקבלה הגדרתה היא כהכנה לזריקה (הבאת הדם למצב הראוי לזריקה) או שהיא פעולה הנעשית בדם (קבלת הדם בכלי)¹⁴. נראה שבספק זה הסתפקה הגמרא. הגמרא דנה בפסול דם חטאת הנכנס להיכל ומסתפקת:

בעי רבי אבין: חטאת העוף שהכניס דמה בצוארה בפנים, מהו? צוארה ככלי שרת דמי ומיפסיל, או דלמא כצואר בהמה, מדמה אמר רחמנא – ולא בשרה?

(זבחים צב ע"ב)

הגמרא מסתפקת האם הדם שבצוואר העוף נחשב כמקובל בכלי או לא. ניתן להסביר את הספק כספק מקומי בדין דם חטאת שנכנס להיכל – האם הדם נפסל כשראו להזאה (גם ללא פעולת קבלה) או רק לאחר שנתקיימה בו מצוות קבלה. אמנם ניתן להבין, וכן משמע מלשון הגמרא "ככלי שרת דמי או דלמא כצוואר בהמה", שהספק הוא הספק שהובא לעיל, דהיינו ספק כללי בהגדרת מצוות הקבלה – האם

תלוי באויר כשירה תלה את הבהמה ושחטה באויר העזרה בקדשי קדשים פסול בקדשים קלים (כשר).

14. כמובן שאין זה מחייב שהרמב"ם והראב"ד שהובאו לעיל יחלקו בכך, שהרי גם אם ננקוט שהעבודות הנעשות בדם הם כפעולות עצמאיות ניתן לטעון שהגדרת העבודה של הקבלה היא ההבאה למצב הראוי לזריקה. וכן להיפך, גם אם נאמר שעבודות הדם הם כ"מכשירי זריקה" ייתכן שהגדרתה של "מכשיר הזריקה" היא פעולה הנעשית בדם. אמנם נראה שהצדדים דומים.

הגדרת הקבלה היא "הכשר זריקה" וממילא מכיוון שבעוף הדם כשר לזריקה כבר בצוואר העוף, נחשב כמקובל בכלי, או שמא הקבלה היא מצווה על פעולת העובד וכיוון שבדם העוף לא נעשתה פעולת קבלה אין הוא נחשב כמקובל בכלי.

ספק נוסף הוא האם הגדרת הקבלה היא פעולה או תוצאה, דהיינו האם הגדרת הקבלה היא "לקבל את הדם בכלי" או שמא ההגדרה היא "להביא למצב שהדם יהיה בכלי". נראה שניתן להוכיח שהגדרת הקבלה כוללת גם פעולה ולא רק תוצאה, מדין המקבל מהרצפה. הרמב"ם פוסק:

נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר, אבל אם נשפך מצוואר הבהמה על הרצפה ואספו ונתנו לכלי השרת נפסל הזבח. (פסולי המוקדשין פ"א הכ"ה)

והנה, אם עיקר קבלת הדם היא התוצאה, לא מובן החילוק בין קודם הקבלה בכלי ואחריה, שהרי בכל מקרה לאחר שאסף את הדם מהרצפה הרי הוא מקובל בכלי. מכאן נראה¹⁵ שהגדרת הקבלה כוללת גם פעולת קבלה – "לקבל את הדם" ולא רק תוצאה – "שהדם יתקבל".

3. הולכה

כפי שהובא לעיל, בה"ג במנייתו את העבודות כמצוות שונות, איננו מונה את ה"הולכות" כמצווה. דבר זה נוגע לשאלה העקרונית שקיימת ב"הולכה" – האם היא אכן עבודה?

לכאורה נראה שדבר זה תלוי במחלוקת התנאים¹⁶ האם מחשבת פסול פוסלת בהולכה: לשיטת רבי מאיר מחשבה פוסלת אף בהילוך, ואילו לשיטת רבי שמעון מחשבה אינה פוסלת בהילוך כיוון ש"אפשר לבטלו". אמנם, הרי ההלכה נפסקה כרבי מאיר¹⁷ שמחשבה פוסלת בהילוך, אם כן מדוע לא מנה זאת בה"ג כמצווה?

אלא שבנוגע להולכה יש לחלק בין שני מקרים: בין מקרה שבו קיבל את הדם רחוק מהמזבח, ובין מקרה שקיבל את הדם סמוך למזבח. מחלוקת רבי מאיר ורבי

15. ואף שהגמרא (זבחים כה ע"א) דורשת את הדין מהפסוק "ולקח... מדם הפר" מכאן שיש לקבל את הדם מהפר, נראה שדין זה עצמו שיש לקבל מהפר ממש מורה על הגדרת הקבלה כפעולה ולא כתוצאה (ואף שעדיין ניתן להגדיר את הקבלה כ"הבאה למצב שדם יתקבל בכלי ישירות מהפר" נראה שהגדרה זו דחוקה גם בגמרא וגם בסברא).

16. תורת כהנים צו פרשה ח, ובמשנה זבחים פ"א מ"ד.

17. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ג ה"ג-ד ופט"ו ה"א.

שמעון היא רק במקרה שקיבל את הדם רחוק מהמזבח¹⁸, אמנם במקרה שקיבל את הדם קרוב למזבח והולך בידו לא נחלקו. מעניין לראות שבמקרה זה ישנה מחלוקת גרסאות בגרסת הגמרא, וממילא מחלוקת ראשונים, שבה הדעות הפוכות מהקצה אל הקצה ביחס למקרה זה.

לשיטת רש"י¹⁹ (לפי אחת מגרסאותיו בגמרא) ולשיטת התוספות – במקרה זה כולם מודים שמחשבה אינה פוסלת. לפי שיטה זו נראה שההולכה היא אמנם עבודה אך איננה מצווה, דהיינו כאשר הכוהן מוליך הוא אכן עובד עבודה ועל כן מחשבה פוסלת בה, אמנם אין חובה להוליך כיוון שיכול לשחוט בצד המזבח ולהיפטר מחובת ההולכה, ולכן אינה נמנית כמצווה. נראה שכשיטה זו סבר בה"ג ולכן לא מנה את עבודת ההולכה כמצווה.

אמנם לשיטת רש"י בגרסה השנייה²⁰ ולשיטת ה'לחם משנה' בהסבר הרמב"ם (פסולי המוקדשין פ"א הכ"ג) במקרה זה כולם מודים שהמחשבה פוסלת, כיוון שהולכה זו (הנעשית ביד) "אי אפשר לבטלה". לפי הסבר זה נראה שההולכה היא עבודה ככל העבודות.

4. זריקה

עבודת הזריקה היא העבודה העיקרית בזבח. בקרבנות בהמה ישנם שלושה סוגים של "זריקה"²¹ – הזאה, נתינה (באצבע), ושפיכה. אשם, עולה ושלמים ניתנים בהזאה בכור, מעשר ופסח בשפיכה; וחטאת ניתנת באצבע. מכאן נגזר דיון עקרוני בעבודת הזריקה – האם כל סוגי הזריקה הם אותה עבודה בצורות שונות, או שמא כל אחת מהן היא עבודה שונה לגמרי מחברתה. שאלה זו מחזירה אותה לחקירה היסודית: האם עיקר עבודת הזריקה היא הפעולה או התוצאה²². אם עיקר עבודת הזריקה היא פעולת הזריקה מסתבר שכל אחת מצורות הזריקה היא עבודה שונה, אך אם עיקר

18. ולכן נראה שמחלוקתם היא מחלוקת בדיני מחשבת פסול – האם מחשבה פוסלת בדבר שניתן היה לבטלו לפעמים ע"י קבלה בסמוך למזבח, אך לא היה ניתן לבטל את העבודה כולה (לחלק מהשיטות – ראה להלן).

19. רש"י זבחים טו ע"א ותוספות זבחים יג ע"א ד"ה אתה. וכן פירש ה'מעשה רוקח' בדעת הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פ"א הכ"ג).

20. רש"י זבחים טו ע"א ד"ה אלא. וכן מקיים גרסה זו בשיטה מקובצת אות ח.

21. סוג נוסף הקיים בקרבנות העוף הוא המיצוי, וגם שם יש לעיין בהגדרתו. ונראה שהדבר תלוי בספק הגמרא המובא ברמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פ"ב ה"כ) "נשפך דם חטאת העוף ואספו, הרי זה ספק אם הכלי פוסל בדמה או אינו פוסל", שהרי אם הכלי פוסל משמע שחלק מהגדרת המיצוי היא הדרך ואם כלי אינו פוסל משמע שהעיקר התוצאה.

22. אין זה מחייב להגדיר כ"תוצאה", כפי שנראה להלן, אלא ניתן להגדיר את הפעולה באופן שונה. אמנם לצורך ההסבר נחלק כך.

העבודה היא הגעת הדם אל המזבח מסתבר שאין הבדל עקרוני בין סוגי הזריקה. נראה שאין לכך תשובה מוחלטת ושההגדרה משתנה בין סוגי הזריקה השונים. לשם כך יש לעיין בדין המחליף בין סוגי הזריקה השונים:

הניתנים בשפיכה שנתנם בזריקה – לרוב השיטות לא יצא (פסחים קכא ע"א), אמנם יש המפרשים²³ שזו מחלוקת אמוראים בירושלמי, ויש אף שכתבו²⁴ בדעת הירושלמי שלדברי הכול יצא. וממילא נחלקו אף בפסק ההלכה.

הניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה – נחלקו בכך (פסחים קכא ע"א) רבי ישמעאל (יצא) ורבי עקיבא (לא יצא) ולהלכה נפסק²⁵ שיצא.

הניתנים במתן אצבע שנתנם בזריקה – לא יצא²⁶.

הניתנים בזריקה שנתן במתן אצבע – יש מהאחרונים²⁷ שכתב שיצא והקרוב כשר, ויש שכתבו שלא יצא²⁸.

נראה אם כן, שהדבר תלוי במחלוקות אלו, ונפרט:

לגבי הגדרת הזריקה נראה שהדבר תלוי במחלוקת התנאים: לשיטת רבי ישמעאל (וכמותו נפסקה ההלכה) שהניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה יצא, נראה שעיקר העבודה הוא התוצאה ולא הביצוע (אמנם זהו לשיטות המכשירים כשניתנו במתן אצבע, אך לשיטות החולקים ייתכן שהביצוע הוא העיקר אלא שההגדרה של העבודה היא שהדם יעבור באוויר). אמנם לשיטת רבי עקיבא שהניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה לא יצא, נראה שעיקר העבודה הוא הביצוע ולכן לא יצא.

לגבי הגדרת השפיכה נראה שלפי פסק ההלכה עיקר העבודה הוא הביצוע, ולכן כשנתנם בזריקה לא יצא (ולפי זה נראה שאם יתנם במתן אצבע לא יצא). אמנם לפי הסברים מסוימים בדעת הירושלמי המסבירים שיצא – ייתכן שעיקר העבודה הוא התוצאה.

לגבי הגדרת מתן אצבע נראה שעיקר העבודה הוא הביצוע, ולכן דמים שדינם במתן אצבע שנתנם בזריקה (ונראה שהוא הדין כשנתנם בשפיכה) לא יצא.

-
23. קרבן העדה פסחים פ"ה ה"ו בפירוש הירושלמי שם.
 24. קרן אורה זבחים לז ע"א בפירוש הירושלמי.
 25. רמב"ם פסולי המוקדשים פ"ב ה"ב.
 26. תוספתא זבחים פ"א ה"ח.
 27. מרכבת המשנה ח"ב הל' פסולי המוקדשין פ"ב ה"ח.
 28. ששתי פעמים נאמר בעולה "וזרקו, וביד לא נקרא זריקה.

הבדל נוסף בין הקרבנות השונים קיים לגבי מספר המתנות שצריך לתת למזבח – יש הטעונים מתן ארבע, יש הטעונים מתן שתיים שהן ארבע, ויש שטעונים מתן אחת. אמנם גם הטעונים מתן ארבע שנתנם במתנה אחת כיפר²⁹. אותן המתנות שמעבר למתנה האחת המעכבת דיניהן מורכבים: מצד אחד הן דומות למתנה הראשונה (לדוגמא – לילה מעכב בהם) ומצד שני הן דומות לשפיכת השיירים (לדוגמא – ניתנות לאחר מיתת הבעלים). משום כך יש לעיין האם אותן המתנות מוגדרות כזריקת דם או כשפיכת שיירים?

ונראה שהגדרתן היא כזריקת דם לעניין דיני ההקרבה למזבח (לילה, הקרבה בחוץ, זרות וכלי שרת ועוד³⁰), אך מאידך לדברים הנוגעים לכפרת הבעלים (מיתת הבעלים וכדו') דינן כשפיכת שיירים (שהיא אכילת מזבח כהקטרת אמורים), שהרי כבר נתכפרו הבעלים בזריקה ראשונה.

5. הקטרה

עבודת ההקטרה איננה חלק מעבודות הדם ולכן אינה מעכבת את הכפרה, אלא היא חלק מעבודות הקרבן, והיא המתירה³¹ את אכילת הבשר לכהנים³². גם בהגדרתה יש לעיין האם העבודה היא הפעולה או התוצאה: האם העבודה היא לשרוף את האיברים (ע"י הנחתם ע"ג האש) או שהמצווה היא לדאוג לכך שהאיברים יהיו שרופים³³. על מנת שנוכל להכריע בשאלה זו מפרטי הדינים של ההקטרה, יש לחלק תחילה בין עבודת ההקטרה במנחות ובין עבודת ההקטרה בקרבנות בעלי החיים. לגבי עבודת ההקטרה במנחות נחלקו התנאים:

29. משנה זבחים פ"ד מ"א; רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ב, ה"א.

30. עיין זבחים לח ע"ב.

31. הראשונים נחלקו האם ההקטרה חשובה כ"מתירה" (פרוש המשנה לרמב"ם זבחים פ"ד מ"ג) או שמכיוון שכשהאמורים לא קיימים היא לא מעכבת, ממילא לא חשובה כ"מתירה" (תוספות זבחים מג ע"א ד"ה והלבונה).

32. לגבי אכילת בעלים – הספתקו האחרונים האם היא מותרת קודם הקטרת האימורים – עיין צ"ח ביצה כ ע"ב שנסתפק בדבר. ועיין העמק דבר במדבר ו' כ ובהוספות שם שכתב שהבעלים מותרים באכילה קודם ההקטרה.

33. נחלקו האחרונים האם כדי להתיר את הבשר באכילה יש צורך שתשלוט האור ברוב האיברים או שדי בכך שתשלוט בכל שהוא (הנצי"ב ב"עמק הנצי"ב" לספרי במדבר ק"ח סובר שיש צורך שתשלוט ברובו, ואילו ה"חסדי דוד" בתוספתא זבחים פרק ט סובר שדי שתשלוט בכל שהוא). וייתכן שנחלקו בשאלה זו – האם העבודה היא התוצאה ומסתבר שיש צורך בגמר השריפה, או שהעבודה היא הפעולה ואם כן די בכך שהאבר התחיל להישרף (שהרי שאר השריפה לא קשורה לפעולת האדם).

קמצו שלא מכלי שרת וקידשו שלא בכלי שרת והעלו והקטירו שלא בכלי שרת – פסול. רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין במתן כלי... (מנחות כו ע"א)

נראה שהתנאים נחלקו במחלוקת זו: לשיטת רבי אלעזר ורבי שמעון עיקר העבודה הוא התוצאה ולכן היא כשרה גם שלא בכלי שרת, ואילו לשיטת חכמים עיקר העבודה הוא הפעולה ולכן היא פסולה שלא בכלי שרת.

ההלכה נפסקה כשיטת חכמים. אמנם מעניין שלגבי עבודת ההקטרה בקרבנות בעלי חיים נחלקו הראשונים האם עבודת ההקטרה³⁴ כשרה בשמאל: שיטת הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פ"ב הכ"ד) שכשרה, ואילו שיטת התוספות (מנחות כו ע"א, בתירוץ הראשון) שפסולה. ונראה שנחלקו בשאלה שלעיל: לשיטת הרמב"ם עיקר העבודה הוא התוצאה ולכן כשרה גם בשמאל, ואילו לשיטת התוספות עיקר העבודה הוא הפעולה ולכן פסולה בשמאל. ולכאורה יש לשאול, מדוע לשיטת הרמב"ם יש חילוק בין הגדרת העבודה במנחות להגדרתה בקרבנות בעלי חיים?

נראה שבמנחות ההקטרה משמשת גם כעבודה נוספת – כתחליף לזריקת הדם – ומכיוון שבעבודת הזריקה (כפי שהראנו לעיל) עיקר העבודה הוא ביצוע הפעולה, לכן גם בהקטרת המנחות עיקר העבודה הוא הפעולה. אמנם בקרבנות בעלי חיים שבהם הזריקה היא עבודה נפרדת, ייתכן שהגדרתה שונה. נראה שזהו ההסבר העולה מדברי בעל המאור בפסחים:

...לפי שעלתה בדעתו ללמדה ממנחה, ואין זה דומה לזה, דהתם מדם ילפינן לה במסכת סוטה ומפורש הוא שטעונה כלי, אבל באימורין ואברים אין שם כלי לעולם אלא בידו היה הכהן מוליכין למזבח. (המאור הקטן, פסחים יח ע"ב [בדפי

ד. סיכום

פרטי הלכות הקרבנות נדמים במבט ראשון כקיבוץ של הלכות שמקורן בגזירות כתוב מקומיות. במאמר זה ניסינו להתבונן במבט כללי על עבודות הזבח, ולמצוא הגדרות כלליות שיוצרות מכנה משותף לכל אותם הפרטים. פתחנו באבחנה הראשונית שעושה התורה בין שני סוגי העבודות העיקריות – בין עבודות הדם לעבודות האימורים, ובין עבודה מכשירה לעבודה עיקרית. לאחר מכן ניסינו למצוא את גדרי כל עבודה ועבודה מתוך ביאור המחלוקות שנחלקו בהם התנאים, האמוראים, הראשונים

34. בהקטרת הקומץ נחלקו התנאים (לשיטת חכמים הקטירו שלא בכלי שרת פסולה ואילו רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירים – מנחות כו ע"א, ע"ש) וייתכן (ונראה שכך הבין התוספות) שזו אותה מחלוקת, אמנם ניתן להסביר (ונראה שכך הבין הרמב"ם) שנחלקו דווקא במנחות כיוון ששם עבודת ההקטרה משמשת גם כ"זריקת הדם" ולכן שם העבודה היא הפעולה.

אמצעי ומטרה בעבודות הזבח

והאחרונים. במסגרת מאמר זה התמקדנו במתן הגדרות כלליות לעבודות השונות, ומשום כך ייתכנו אי-דיוקים בפרטי הלכותיהן.³⁵ אני תפילה שמהרה יחזרו נושאים אלו להפוך להלכה למעשה – "והשב העבודה לדביר ביתך".

35. בכתובת מאמר זה נעזרתי באנציקלופדיה תלמודית בערכים: הולכה, הקטרה וזריקה. לעיון בפרטי ההלכות בצורה מרוכזת מומלץ לעיין שם.